

סיכום לימוד העיון

כיתה יו האלופים

בהבנת סוגי הסימנים השונים

בבא מציעא כג עמוד א

הקדמה

אנחנו נמצאים בתוך פרק אלו מציאות של בוא מציאה, העוסק בדיני השבת אבדה. העיסוק שלנו בחוברת זו, מתמקד באבחון של סוגי הסימנים השונים, שעל ידם יכול המאבד לזהות ולהוכיח שהחפץ שהנמצא הוא החפץ שלו.

אנחנו נבחין בכך שיש רמות שונות של סימנים, יש טובים יותר ויש טובים פחות, ונראה גם את ההשלכות שיש להבחנה בין הסוגים השונים.

בדף הקודם, כבר ראינו שנחלקו רבה ורבה, האם זיהוי המקום שבו אבד החפץ, נחשב כסימן מספיק טוב שעל ידו ניתן להשיב את האבדה (רבה), או שאין זה סימן מספיק טוב (רבה).

כפי שכבר ראינו מסקנת רוב הפוסקים היא שהלכה היא שמקום נחשב סימן וניתן על פיו להשיב את האבדה.

בפרק הראשון ננסה להבין באיזו מציאות המקום נחשב סימן, ובאיזו מציאות אינו סימן, ובאיזו מציאות עדיף בכלל לא להרים את החפץ.

בפרק השני- נבחין בכך שיש דרגות שונות של סימנים, חלקם לא מועילים כלל, וחלקם יתכן שיועילו לעניין השבת אבדה, אבל לא לעניין איסורים

בפרק השלישי- ננסה לתת גבולות לסימנים- האם קשר נחשב סימן, האם הכמות [מניין] נחשב סימן? נמשיך ונדון האם סימן של כמות נחשב סימן חזק עד כדי כך שניתן על פיו להוציא ממון ולהתיר עגונה.

בפרק הרביעי- נשוב לפשט הגמרא ונדון מהו הסימן שניתן לתת בחתיכות של בשר, ומתי לחביות של יין יש סימן - ומה פירוש המילה רשום?

בפרק החמישי והאחרון- נבחן מה טוב יותר-סימנים או טביעות עין- ואם מחזירים אבדה על פי טביעות עין, אז כיצד יש אבדות שאין חובה להכריז עליהם?

פרק ראשון-מתי מקום נחשב סימן? דרך הנחה או דרך נפילה- והאם יש חילוק בין דרכי הנחה שונות

לשון הגמרא בסוף דף כג:

אמר רב זביד משמיה דרבא:

כללא דאבידתא:

1. כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס - מיאש ליה מינה.
2. ואמר רב זביד משמיה דרבא: הלכתא, כריכות ברשות הרבים - הרי אלו שלו:
3. ברשות היחיד:
4. אי דרך נפילה - הרי אלו שלו, אי דרך הנחה - נוטל ומכריז.
5. וזהו בדבר שאין בו סימן, אבל בדבר שיש בו סימן - לא שנא ברשות הרבים ולא שנא ברשות היחיד, בין דרך נפילה ובין דרך הנחה - חייב להכריז

מדברי רב זביד בשם רבא עולות מספר מסקנות הלכתיות:

- ◀ **הגדרת היאוש**- הגדרת היאוש היא בכך שהאדם כבר מביע את צערו על כך שממונו אבד, ובכך השלים עם העובדה שלא ימצא אותו יותר. [דאמר ווי לה לחסרון כיס].
- ◀ **מקום הוי סימן**- חפץ שאין בו סימן כגון כריכות, ניתן להשיבם על ידי זיהוי המקום, במידה והם נמצאים ברשות היחיד, ואין לחוש שהחפץ יזוז ממקומו. אך זאת בתנאי שנראה שהחפץ הונח שם [דרך הנחה], ולא נפל. זאת משום שבמידה והחפץ נפל, יש להניח שהמאבד כלל לא יודע היכן נפל, וממילא לא יוכל לזהות אותו על ידי המקום שבו נפל.
- ◀ **סימן העשוי להידרס הוי סימן**-במציאות שיש לחפץ סימן, יש להשיבו אף ברשות הרבים, וזאת גם אם יתכן שסימן זה ייהרס בהמשך על ידי ההולכים ושבים [סימן העשוי להידרס], משום שכל עוד כרגע יש סימן- ישנה חובת השבה.

מכול מקום, ממה שעולה עד כה, נראה כי היכולת לזהות חפץ על ידי המקום שבו הוא אבד, זה דווקא במציאות שנראה שהחפץ הונח שם במתכוון [דרך הנחה] ולא במציאות שהחפץ נפל שם. אמנם עניין זה, לכאורה סותר את דברי הרמב"ם הבאים (הלכות גולה ואבדה פרק טו הלכה א) :

כל המוצא אבידה בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן: אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה.

כלומר, הרמב"ם קובע כי במידה ונראה שהחפץ הונח שם בכוונה, אין לגעת בחפץ זה. בטעם הדבר מסביר הרמב"ם:

שמה בעליה הניחוה שם עד שיחזרו לה

ואם יבא ליטול אותה והיה דבר שאין בו סימן הרי אבד ממון חברו בידו שהרי אין לו בה סימן להחזירה בו.

ואם היה דבר שיש בו סימן הרי זה הטריחן לרדוף אחריה וליתן סימניה ולפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצא אותה דרך נפילה.

הרמב"ם מסביר, שבמידה ואין לחפץ סימן אחר, יתכן שברגע שהמוצא ירים את החפץ, שוב לא יכול המאבד למצוא את החפץ שאבד לו. לכן נכון יותר להשאיר את החפץ במקום שבו הונח, ששם ההסתברות היא שבעל החפץ יחזור וייתקח את החפץ מהמקום שהוא הניח אותו. מוסיף הרמב"ם שגם במידה ויש סימן לחפץ, וגם אם ירים המוצא את החפץ, יוכל המאבד להחזיר אותו אליו, עדיין לא נכון לקחת את החפץ, משום שהמוצא מטריח את בעל החפץ, להתחיל לחפש את המוצא ולתת סימנים, במקום שיוכל לחזור למקום שבו הניח את החפץ ולקחת אותו משם.

מכול מקום, מדברי הרמב"ם יוצא שבמידה ונראה והחפץ הונח בכוונה באותו מקום, ולא נפל- **אין להרים את החפץ**. דין זה סותר לכאורה, את מה שנאמר בגמרא בשם רב זביד שאמר, שדווקא במציאות שנראה שהחפץ הונח שם- **יש להרים את החפץ ולהשיבו על ידי המקום שהוא עצמו נחשב סימן**. הריטב"א התייחס לשאלה זו, וכך כתב:

ואם תאמר: אי דרך הנחה הוא היאך יטול דהא קי"ל [קיימא לן] דאפילו ספק

הינוח לא יטול וכל שכן ודאי הינוח?

הריטב"א מציע 2 תשובות שונות שיכולות לענות על הסתירה:

תירוץ ראשון- כשיש סימן יש לקחת אף ממקום הינוח

בתירוץ הראשון כותב הריטב"א:

וי"א [ויש אומרים] דכי אמרינן ספק הינוח לא יטול בדבר שאין בו סימן, אבל בדבר שיש בו סימן נוטל ומכריז.

כלומר, ניתן לומר, שרק במידה ואין לחפץ סימן, אז נכון לומר שעדיף שלא להרים את החפץ, משום שהרמת החפץ, עלולה למנוע מבעל החפץ את האפשרות למצוא את החפץ שלו. אך במידה ומדובר בחפץ שיש לו סימן, אכן עדיף להרים את החפץ, ולחכות שבעל החפץ ימצא אותו על ידי אותו סימן¹.

תירוץ שני- יש הבדל בין דרך הינוח של שכחה, לדרך הינוח שמתכוון שישאר שם

הריטב"א מעיר שגם אם התירוץ יכול ליישב בין הגמרות, אין זה מתרץ את השיטות השונות, ובינם הרמב"ם שהבאנו לפני כן, שסוברים שגם כאשר יש סימן- אין לקחת את החפץ².

על כן, מביא הריטב"א תירוץ שני, שעושה חילוק חשוב, שעליו הוא כותב: "וזה דבר שנכשלו בו גדולים דוק ותשכח".

וכך הוא כותב:

אבל מקצת המפרשים פ"י דספק הינוח אפילו בדבר שיש בו סימן לא יטול... והא דהכא לא קשיא דכי אמרינן דספק הינוח או ודאי הינוח לא יטול כשהוא במקום המשתמר דאיכא למימר שהניחו שם להצניעו והיום או מחר יבאו בעלים ליטלו. ואם הוא מקום המשתמר קצת ואינו משתמר לגמרי הוי ספק הינוח. ואם הוא מקום המשתמר יפה הוא ליה ודאי הינוח.

אבל יש הנחה אחרת שאינה להצניעה כלל אלא שבא דרך שכחה כגון שעמד שם לעשות עסקיו והניח כליו סמוך לו ושכחם שם, וזה אנו דנין כשנמצאת האבדה במקום שאין משתמר כלל וזה דומה לנפילה, אלא דבנפילה ליכא סימן מקום... ובדרך הנחה יש סימן וזהו דרך הנחה האמור כאן.

הריטב"א טוען שיש 2 סוגים של 'דרך הנחה'. יש דרך הנחה, שנראה שהאדם בכוונה הניח את החפץ שם, ובכוונתו לאסוף אותו בהמשך, ובה דאי שאין לגעת. אמנם יש 'דרך הנחה' אחרת, שנראה שהאדם אכן הניח את החפץ, אך שכח ממנו, ולכן יש לקחת אותו.

כיצד נדע, האם האדם הניח בכוונה על מנת לקחת בהמשך, או שהוא הניח את זה ושכח? הריטב"א מציע פתרון פשוט לזהות בין 2 הסוגים:

אם מדובר במקום שהחפץ נשמר, אכן מסתבר שהאדם הניח בכוונה ותכנן לקחת בהמשך. אך במידה ומדובר שהניח במקום שהחפץ לא נשמר, יש להניח שהאדם הניח שם לזמן קצר, ושכח ממנו, על כן יש להרים את החפץ, ולהחזיר אותו על ידי סימן כגון מיקום החפץ.

לסיכום:

רב זביד מסכם להלכה שהמיקום של החפץ יכול להחשב כסימן כאשר נראה שהחפץ הונח ולא נזרק. שאל הריטב"א והרי במקום שנראה שהחפץ הונח שם- אין לגעת בחפץ.

[בטעם הדבר מסביר הרמב"ם שאם אין סימן, יתכן שהאדם לא יוכל למצוא את החפץ, ואם יש סימן זה סתם מטריח אותו לחפש את המוצא].

הריטב"א עונה 2 תירוצים:

1. יתכן שרק כאשר אין סימן, אין להרים, אבל כשיש סימן- עדיף להרים את החפץ [בניגוד לדעת הרמב"ם]
2. יש להבחין בין דרך הנחה שהונח על מנת שישאר שם, וזה דווקא במקום שהוא נשמר, שאז אין לגעת, לבין דרך הנחה שהונח שם ונשכח, שאז ראוי לקחת ולהשיב את החפץ על ידי סימן של מיקום החפץ.

בדקו את עצמכם:

1. מהגמרא עולה שמקום נחשב סימן רק אם הוא נמצא בדרך?
2. מה מקשה הריטב"א על דברי הגמרא הללו?
3. מהם 2 תירוציו של הריטב"א?

¹ גילוי נאות:

בשיעור לא הבהרתי מספיק את התירוץ הזה, שהרי לא יתכן שהכוונה היא שרק אם יש סימן אחר מעבר למקום- רק אז ניתן להרים את החפץ, שהרי מבואר בגמרא, שגם כשאין סימן אחר, המקום הוא הסימן, ולכן יש להכריז. אלא כוונת הריטב"א שרק במציאות שהמקום כלל לא מהווה סימן, אז עדיף להשאיר את החפץ במקום ולא לנגוע בו, שאם תיגע, שוב לא יוכל המאבד למצוא את החפץ, אך במידה ויש סימן מכל סוג שהוא, כגון המקום, אז באמת עדיף להרים, והמאבד ימצא אותו על ידי אותו סימן כגון המקום שבו הוא נפל.

פרק שני-סוגי הסימנים וההשלכות השונות

האם הסימנים טובים מספיק להתיר איסורים?

הרמב"ם בהלכות אבדה (פרק יג הלכות ג-ה) מסביר לנו, באיזה מצבים ניתן להשיב אבדה על פי סימנים, וכך הוא כותב:

בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מובהקין אין מחזירין לו עד שיאמר סימנים מובהקין, והרמאי אף על פי שאמר סימנים מובהקין אין מחזירין לו עד שיביא עדים שהיא שלו..

בראשונה כל מי שאבדה לו אבדה ובא ונתן סימניה מחזירין אותה לו אלא אם כן הוחזק רמאי, משרבו הרמאי התקינו בית דין שיהו אומרים לו הבא עדים שאין אתה רמאי וטול.

הסימנים המובהקין סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום דין תורה, והמדה או המשקל או המנין או מקום האבדה סימנין מובהקין הן.

כלומר, מבואר בדברי הרמב"ם שלא על כל סימן ניתן לסמוך אלא רק על סימן מובהק. כמו כן עולה מדברי הרמב"ם שבמידה והאדם שטוען שהחפץ שלו, מוכר כאדם רמאי, אין להשיב לו את החפץ, גם במידה והוא נותן סימנים, והדרך היחידה לתת לו את האבדה, היא במידה ויביא עדים שזה החפץ שלו.

כמו כן, מבואר ברמב"ם שזוהי תקנה חדשה שנתקנה לאחר שנתרבו הרמאים בעולם.

המגיד משנה מבאר שיש ג' סוגי סימנים שונים, וכך הוא כותב:

דע ששלשה מיני סימנין יש:

1. סימנין מובהקים ביותר כגון נקב יש בו בצד אות פלוני וכיוצא בזה ואלו הסימנים מחזירין עליהם אבדה דבר תורה לדברי הכל והרי הן כעדים.
2. סימנים חשובין כגון מדת ארכו ומדת רחבו וכן משקלו וכיוצא בזה מחזירין עליהם אבדה ואלו מחלוקת בגמרא (דף כ"ו:): אם הם דאורייתא או מדרבנן ואלו נקראים לפעמים סימנין מובהקים בגמרא ולאילו כיון הרב כאן ואחז לשון הגמרא.
3. יש סימנין גרועין כגון סומקי וחירי ואין מחזירין עליהם אבדה וארוך וגוף וכיוצא בזה כיון שלא אמר מדתן:

כלומר, ישנם 3 סוגי סימנים, מובהק ביותר, חשוב, וגרוע.

להלכה, משיבים את האבדה גם על סימן חשוב [יש שמכנים סוג זה סימן בינוני], אלא שיש מחלוקת האם סימן כזה, הוא סימן שמועיל מדין תורה, או שחכמים, הם אלה שתקנו, שיש להשיב אבדה גם בסימן שכזה, וזאת בניגוד לסימן מובהק ביותר שפשוט שגם מדין תורה, ניתן להשיב אבדה על פיו.

לכאורה נראה שההבדל בין הסימן המובהק ביותר, לסימן חשוב [בינוני] הוא רק בשאלה מכוח איזו סמכות אנו סומכים על הסימנים.

אך מדברי הגמרא בהמשך בדף כז. עולה שיש גם השלכה הלכתית לשאלה זו, וכך נאמר שם:

איבעיא להו: סימנין דאורייתא או דרבנן? מאי נפקא מינה- לאהדורי גט אשה בסימנים.

אי אמרת דאורייתא - מהדרינן, ואי אמרת דרבנן, כי עבוד רבנן תקנתא - בממונא, אבל באיסורא - לא עבוד רבנן תקנתא.

כלומר, עולה מן הגמרא, שאם הסיבה שאנו מחזירים אבדה בסימנים היא רק מדרבנן, אז תקנה זו נכונה דווקא לדיני השבת אבדה, אך במידה ויש לזה השלכה של איסור, כגון להחזיר גט לאשה, ועל ידו תוכל הנשא לאדם אחר, לא נוכל לעשות זאת רק מכוח סימנים.

בפרק הבא נדון בסימן של כמות [מניין] ונראה שהאבחנה האם הוא סימן מובהק ביותר עלולה להשליך גם על נושא של התרת עגונה.

פרק שלישי- מחרוזות של דגים ובהבנת דרגות הסימנים השונות- ועד כמה המנין נחשב סימן חשוב

חלק ראשון- פשט הגמרא

הגמרא שלנו, חוזרת לברר את דין המשנה הקובע, שאם מצא מחרוזת של דגים- הרי אלו שלו, משום שאין להם סימנים. על כך שואלת הגמרא:

אמאי? להוי קשר סימן!

כלומר, מדוע שצורת הקשר של מחרוזת הדגים, לא תחשב כסימן.

על כך עונה הגמרא:

בקטרא דציידא, דכולי עלמא הכי מקטרי.

כלומר מדובר בקשר [קטרא] של דייגים [ציידים] שכולם קושרים באותו האופן, וממילא אין שום סימן בקשר. הגמרא עדיין מחפשת סימן אחר שיכול לזהות שמדובר בדגים של המאבד ושואלת:

ולהוי מנין סימן!

כלומר, מדוע שהמאבד לא יוכל להוכיח שהדגים שלו, לפי הכמות שנמצאת באותה המחרוזת.

על כך עונה הגמרא:

במנינא דשויין.

כלומר, מדובר במציאות שיש כמות זהה של דגים, שכך הדרך למוכרם, וממילא הכמות אינה מהווה סימן. מדברי הגמרא, עד כאן עולה, שבמידה והכמות לא הייתה זהה, אכן יכול היה המאבד, להוכיח שהחפץ שלו לפי כמות הדגים שנמצאים במחרוזת, כלומר שהמנין נחשב סימן.

אמנם הגמרא הביא שבנקודה זו הסתפקו החכמים בפני רב ששת, וכך נאמר בגמ':

בעו מיניה מרב ששת: [מנין] הוי סימן או לא הוי סימן?

אמר להו רב ששת: תניתוה, מצא כלי כסף וכלי נחושת, גסטרוך של אבר וכל כלי מתכות - הרי זה לא יחזיר, עד שיתן אות או עד שיכוין משקלותיו. ומדמשקל הוי סימן - מדה ומנין נמי הוי סימן.

כלומר החכמים התלבטו שמא הכמות, אינה סימן חזק מספיק שעל פיו, ניתן להחזיר את החפץ. אמנם רב ששת הוכיח להם, שהכמות הינה סימן מספיק חשוב, שהרי נאמר בברייתא שניתן להחזיר כלים על ידי ציון המשקל של אותם כלים, ואם משקל נחשב סימן, אין סיבה לומר שכמות או מידה לא יחשבו אף הם כסימן.

אם כן, מהגמרא שלנו, יוצא שציון הכמות הינו סימן מספיק חשוב שעל פיו ניתן להשיב אבדה לבעליה.

חלק ב- הסתירה בין הגמרא שלנו לגמרא ביבמות קטו:

מהגמרא שלמדנו עד כה ראינו שמניין נחשב סימן

אך מגמרא במקום אחר (ביבמות קטו), נראה לכאורה אחרת, וזה לשון הגמרא:

ההוא גברא דאפקיד שומשמי גבי חבריה, אמר ליה: הב לי שומשמי, אמר ליה: שקילתינהו. והא כן וכן הויין, ובחביתא רמיין!..

אמר ליה רבא: ... הכא שומשמי מאי סימנא אית להו?

ודקאמר כן וכן הויין, אימר חושבנא איתרמי.

הגמרא מתארת סיפור שאדם [המפקיד] הפקיד חבית עם שומשום אצל אדם אחר [הנפקד], וכאשר פנה אליו המפקיד, לקבל חזרה את השומשום- טען הנפקד שהוא כבר החזיר לו. המפקיד לעומתו, טען שהוא לא קיבל בחזרה את החבית שלו ושהיא עדיין נמצאת אצל הנפקד. כראיה לכך שהחבית נמצאת אצל הנפקד, אמר המפקיד שהחבית שלו הייתה במשקל כך וכך, והנה אצל הנפקד יש בדיוק חבית במשקל זהה. רבא פסק, שאין הוכחה שהנפקד לא החזיר לו את החבית, והעובדה שיש לו חבית באותה המשקל אינה ראיה, שיתכן שכך הזדמן שיש לו חבית במשקל זהה.

תוספות מיד מקשים, שמכאן יוצא שמשקל ומניין אינם סימן טוב, וזה כנגד דברי הגמרא שלנו בבבא מציעא, שממנה עולה שמשקל הוא סימן טוב ומחזירים על פיו אבדה.

חלק ג- תירוץ תוספות- תלוי באיזה משקל ומניין מדובר

תוספות עונים על שאלה זו, וכך הם כותבים:

הכא משמע דמנין ומדה לא הוי סימן והא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כג:) מדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן התם מיירי בענין שאין דרך בני אדם להצניע אבל הכא דרך בני אדם להצניע במדה זו.

כלומר, תוספות עונים שיש לחלק בין סוגים שונים של סימני זהות של כמות ומשקל. יש מצבים שבו היכולת לכוון לאותה כמות היא באמת הוכחה טובה [בשיעור השונוני זאת לסיסמא חזקה ששמים במחשב] ויש מצבים שבו מדובר בסוג של משקל שהוא נפוץ, ובמציאות זו, באמת אין המשקל נחשב כסימן טוב.

חלק ד- תירוץ הריטב"א- משקל ומניין הם סימן טוב להחזיר אבידה, אך לא להוציא ממון מבעליו

הריטב"א מתרץ קושיא זו באופן אחר:

ואפילו למ"ד בפרק אלו מציאות דמנין ומקום הוי סימן ה"מ גבי מציאה אבל להוציא ממון מחזקתו לא.

כלומר, לפי הריטב"א, אין הבדל בין סוג הסימן שנמצא בבא מציעא לבין סוג הסימן שנמצא במסכת יבמות. ההבדל הוא לעניין מה יש משמעות לאותו סימן של משקל ומניין. לדעת הריטב"א סימן של כמות מספיק טוב בשביל להחזיר חפץ באבדה, משום ששם בלאו הכי אין אדם שמוחזק בחפץ וטוען שהוא שלו. אבל זה לא סימן מספיק חשוב בשביל להוציא כסף מן המוחזק, ולכן סימן של משקל, לא חזק מספיק בשביל להוכיח שהנפקד חייב למפקיד חבית שומשום נוספת.

מדברי הריטב"א יכולים אנו ללמוד גם את עמדתם של בעלי התוספות- כלומר, עצם העובדה שתוספות לא תירצו כתירוץ הריטב"א, מראה שלדעת תוספות משקל ומניין, הם סימנים מספיק חשובים שעל ידם ניתן גם להוציא ממון מאדם שמוחזק בזה.

כעת ניווכח, איזה השלכה הרת גורל עלולה לצאת מההבדל בין תירוץ תוספות לתירוץ הריטב"א:

חלק ה-האם ניתן להתיר אשה שבעלה נעדר, על סמך עדות של כמות האנשים שהלכו בדרך ונמצא שנהרגו?

הרב בנימין אהרן סלניק- תלמיד חכם מן המאה ה-16 [תחילת תקופת האחרונים] **בספרו משאת בנימין** (סימן מד), דן בשאלה קשה וכואבת

שאלה: שלשה אנשים מק"ק [קהילת קודש] **לבוב ועמהם שלשה נערים, הלכו מעיר יאס במדינת וואלהיי לארץ ישמעאל ובדרך מהלך יום אחד מעיר יאס.. ואחר כך בזמן קצר בא הקול שנהרגו**

בעל ה"משאת בנימין" דן במציאות כואבת, שלצערנו נדונה פעמים רבות מאוד בספרי השו"ת, והיא מציאות שבה מספר אנשים הלכו מביתם ונעדרו ולא חזרו, וישנה שמועה שהם נהרגו, וכעת נשאלת השאלה, האם ניתן להתיר לנשותיהם להתחתן, או שעדיין יש מקום לחשוש בעליהם בחיים, והן עדיין נשים נשואות. שאלה מסוג זה היא מהשאלות הקשות ביותר שפוסק יכול להתמודד איתם, ורק הגדולים שבדור עוסקים בהם. זאת משום שכל צד שלא תכריע יש השלכה הרת גורל. אם תכריע להתיר את האישה, ובסוף יחזור הבעל, ייצא שהתרת לאשה לעבור על איסורי כרת, ואף ילדיה שיוולדו מהנישואים השניים יהיו ממזרים ולא יוכלו להינשא לעולם. מאידך, אם לא תתיר לאשה להינשא, הרי אתה גוזר עליה להישאר בודדה כל ימי חייה.

בעל ה"משאת בנימין" דן בראיות רבות, אשר על פיהם ניתן להוכיח שאותם בעלים אכן נהרגו. אחד מהראיות היא ראיית ה'מנין' וכך הוא כותב:

ועוד נראה דאפילו אם לא היו מכירין הישמעאלים שום אחד מהרוגים וגם לא היו מעידין שיצאו עמהם מעיר יאס.

אפ"ה [אפילו הכי] **נשותיהם של אלו שלשה יהודים הנזכרים מותרין להנשא לכולי עלמא...**
דמאחר שהעידו על שש יהודים שנהרגין בדרך בבקעת לאפושנ"א שהוא מספר האנשים אין לך סימן מובהק גדול מזה וכדאמרין בפרק אלו מציאות אמתניתין דחרוזות של דגים וכו' דמנין הוי סימן מובהק ומאחר שהמנין הוא סימן מובהק פשוט הוא דיש לסמוך עליו.
ואפי' למאן דאמר שסימנים דרבנן ולא סמכינן עלייהו להתיר אשת איש לעלמא. מ"מ סימנים מובהקים גמורים דלא שכיח כלל מודה דסמכינן עלייהו!!!

כלומר, בעל המשאת בנימין טוען, שהעובדה שידוע שמספר אנשים יצאו מעיר מסוימת והלכו בדרך מסוימת, ובאו עדים שראו שאותה כמות אנשים נהרגה באותה הדרך- הרי זו עובדה שמדובר באותם האנשים, וניתן

להתיר את נשותיהם להנשא!! הראיה של בעל המשאת בנימין להיתר זה, הוא מהגמרא שלנו שקובעת שמנין נחשב סימן טוב ועל פיו ניתן להשיב אבדה. עוד טוען בעל המשאת בנימין שמנין הוא לא סימן רגיל שניתן על פיו להחזיר אבדה, כי אם סימן מובהק ביותר, שניתן על פיו גם לקבוע מוות של בן אדם, ועל פי זה להתיר את אשתו להנשא!!

אמנם, יש לציין שרבים חלקו על דברי המשאת בנימין ובראשם ה"ז וכך כתב:
קשה דאיתא תו בההיא פרקא דף כ"ז דאבעיא להו סימנים דאורייתא או דרבנן פי' הסימנים דמועילים להשבת אבידה אי מועילים ג"כ לאיסור דאורייתא גבי אשה ולא אפשטא ואזלינן לחומרא.
 ה"ז, טוען בתחילה, שאין כלל יכולת להביא ראיה מסימן בעניין אבדה שיתכן שהוא מדרבנן בלבד, [שהרי הגמרא הסתפקה בעניין זה], לבין להתיר אשה להנשא שמדובר באיסור דאורייתא.
 עוד מוסיף ה"ז שגם אם נניח שסימנים של אבדה הם מדאורייתא והם אכן מדד טוב של זיהוי אף לענייני עגונה. עדיין נראה שמנין הוא סימן פחות יותר משאר סימני האבדה, וכך הוא כותב:
והנה יש לנו ללמוד דמנין ומקום פשיטא דלא מהני לענין אסורא דאורייתא כיון דבכל (דבר) ברור דלית ביה ספיקא לענין אבידה לא מהני לענין אשה ק"ו במאי דמסתפקא לן אפילו לאבידה כל שכן לגבי אשה אף על גב דלענין הלכה קי"ל דהוא סימן גבי אבידה מ"מ חזינן בסברות הגמ' דלא הוה סימן כל כך כמו שאר סימנים לגבי אבידה

כלומר, ה"ז טוען שפשוט שמנין אינו סימן מובהק, והראיה שלו היא מהגמרא שלנו שהסתפקה האם מנין נחשב סימן, כלומר שאף לענין אבדה, לא היה לגמרא ברור שזהו סימן מספיק טוב, ואם כן, פשוט שלא מדובר כאן בסימן מובהק ביותר, ופשוט שלא ניתן על פי זה לקבוע את מותו של האדם, ולהתיר את אשתו להנשא.

**כלומר, נחלקו ה"ז והמשאת בנימין:
 האם מנין נחשב סימן מובהק, אף לענין עדות אשה, או שהוא סימן 'בינוני', ולא מספיק להתיר אישה לבעלה.**

לפי מה שלמדנו לעיל, יתכן שהמחלוקת הזאת יכולה להיות תלויה במחלוקת הריטב"א והתוספות שראינו לעיל, וכפי שהגדיר זאת בעל המראות הצובאות, וכך כתב:

וכן משמע להדיא בנמוק"י פרק האשה שלום בעובדא דשומשמי.. והא דאמרינן פ"ב דמציעא דמנין הוה סימן היינו דוקא גבי מציאה וכו'...הרי להדיא דסימן מנין לא חשיב סימן מובהק גמור גבי עיגונא.
אולם התוס'...כתבו דהא דאיתא בפרק ב' דבבא מציעא דמנין הוה סימן, שם איירי במנין שאין רגילין להצניע בו, אבל הכא דרך בני אדם להצניע במידה זו ע"כ, משמע לכאורה מדבריהם דמנין שאין רגילין להצניע הוה סימן מובהק גמור וכדעת המשאת בנימין.

כלומר, מעיר בעל המראות הצובאות שמדברי תוספות נראה שעקרונית ראה של 'מנין' היא ראה מספיק טובה גם בשביל הוציא ממון מן המוחזק, [אלא אם כן מדובר בכמות שקל לנחש], ואם כן מסתבר שיאמר כדברי המשאת בנימין" שזוהי ראה טובה שעל ידה ניתן לקבוע את מותו של האדם, ולהתיר לאשתו להנשא.
אמנם, מדברי הריטב"א יוצא ש'מנין' אינו סימן מספיק חשוב, ולכן הוא מועיל רק לענין השבת אבדה, שאין אף אדם שטוען שהוא בעלי החפץ, אך לא ניתן על פי סימן שכזה, להוציא ממון ממי שמוחזק בו, וממילא פשוט, שסימן זה, אינו סימן טוב מספיק, שעל ידו, יהיה ניתן לקבוע את מותו של אדם, ולהתיר את אשתו להנשא.

חלק ו- טענה נוספת של ה"ז- גם אם נאמר שמנין הוא סימן טוב בחפץ, אין לדמות זאת לדיון על אדם

יש לציין שה"ז מראה עוד סיבות מציאותיות מדוע מנין בעדות אישה פחות מועיל וכך כתב:
 והלא אפילו בלא חילוף יש חשש שמא נתלווה עמו עוד ישראל אחר ומת אותו שנתוסף ואותו שהלך מכאן הוא חי...

תו קשה טובא למה לא ניחוש לחילוף ישראל אחר וזה הולך למקום אחר והלא מצינו שיש חשש בסימני בגדים של מת דאימר שאל אחר אותם בגדים וזה אינו מסתבר שאדם ישאיל כל בגדיו לאחר ואפילו הכי חיישינן לזה!!

..נראה דאינו דומה כלל סימן מנין לענין אשה כלענין אבידה דלענין אשה מה סימן שייך במנין האנשים דמ"מ יש חשש שנחלפו קצת מהם באחרים בדרך כמו שזכרנו לעיל... וא"כ מנ"ל להוציא היתר בזה מן האבידה כיון שאין דומה כלל וגם בשום פוסק לא נמצא היתר זה על כן אני אומר הגם שנמצא זה בשם בן לב ומהר"א מזרחי המורה אל יסמוך להתיר בהיתר מנין אפילו בצירוף אם לא אחר שישכיל ויבין מוצא הדבר ולסתור דבריו

פרק רביעי-

חתיכות של בשר וחביות של יין ומה פירוש המילה רשום?

חלק א- חתיכות של בשר מדוע המשקל או סוג החתיכה לא נחשב סימן?

המשנה קובעת שאם אדם מוצא חתיכות של בשר ברחוב, הוא לא צריך להחזיר אותם לבעליהם, משום שאין להם סימנים.

הגמרא שואלת בתחילה:

אמאי? להוי משקלא סימן?

ועונה הגמרא:

במשקלא דשוין.

כלומר, לאור מה שכבר התבאר בפרקים הקודמים, פשוט לגמרא, שהמשקל של חתיכת הבשר, יכול להיות סימן, ואם כן היה קשה לגמרא, מדוע קבעה המשנה שאם מצאה חתיכות בשר- הרי אלו שלו, ומדוע שלא יוחזרו לבעליהם על ידי הסימן של המשקל?
על כך עונה הגמרא: שמדובר שיש משקל אחיד, שכך נמכר הבשר ולכן הוא לא מהווה סימן.

הגמרא ממשיכה ושואלת:

ותהוי חתיכה גופה סימן, או דרפקא או דאטמא?

מי לא תניא: מצא חתיכות דגים ודג נשודך – חייב להכריז, חביות של יין ושל שמן ושל

תבואה ושל גרוגרות ושל זיתים – הרי אלו שלו!

הגמרא שואלת, מדוע שהחתיכה לא תינתן לבעליה, על ידי כך שיאמר איזה חלק בבשר הוא איבד, האם מן הצוואר או מן הירך.

הגמרא גם מנסה להוכיח שאכן החלק של הבשר הוא עצמו נחשב כראיה, שהרי נאמר בברייתא שמחזירים חתיכות דגים, וכנראה שזה על ידי הזיהוי של החלק בדג.

הגמרא דוחה את קושיית הגמרא בזה הלשון:

הכא במאי עסקינן – בדאיכא סימנא בפסקא. כי הא דרבה בר רב הונא מחתיך ליה

אתלתא קרנתא. דיקא נמי, דקתני דומיא דדג נשודך, שמע מינה.

הגמרא עונה שהחלק של הבשר וכן של הדג, אינו נחשב סימן מספיק טוב בשביל לזהות את המאבד האמיתי, אלא זהו סימן 'גרוע'. הגמ' ממשיכה ומסבירה שהסיבה שניתן להשיב חתיכות דג, היא רק במציאות שצורת החיתוך מיוחדת, ולא בגלל סוג החתיכה.

הגמרא מביאה ראיה לדבריה מכך שנאמר באותו הברייתא שמחזירים דג נשודך, ומכאן רואים שהסימן הוא בסוג הנשיכה, ולא בסוג החתיכה.

הגמרא נותנת ראיה מדין אחר, לכך שסוג החיתוך של הבשר נחשב סימן טוב, והוא מכך שרבה בר רב הונא, היה שולח לבני ביתו בשר בחיתוך מיוחד בצורת משולש, וזאת משום שיש איסור לאכול בשר שנשלח על ידי גוי, מחשש שהוא יחליפו בבשר טמא- איסור זה נקרא בלשון הגמרא- 'בשר שנתעלם מהעין'. על כן רב בר רב הונא שלח את הבשר בחיתוך מיוחד שבאופן זה יש לבשר סימן, ואין לחוש לכך שהוא התחלף.

חלק ב- מתי לחבית אין סימן- ומתי יש לה סימן?

קעת הגמרא עוברת לנושא אחר, ודנה בסתירה בין 2 מקורות תנאים בדבר השאלה, האם חביות של יין הם חפץ שיש לו סימן, או שמא חפץ שאין בו סימן.

וזה לשון הגמרא:

אמר מר: חביות של יין ושל שמן ושל תבואה ושל גרוגרות ושל זיתים הרי אלו שלו.

והא תנן: כדי יין וכדי שמן חייב להכריז!

כלומר, הגמרא מראה סתירה בין הברייתא שהבאנו לעיל שממנה עולה שאין לחביות יין סימן- ולכן המוצא יכול לקחת אותה לעצמו, לבין משנתנו ממנה עולה שיש לכדי היין סימן ולכן צריך להכריז.

הגמרא עונה על כך:

אמר רבי זירא אמר רב: מתניתין ברשום.

בעניין פירוש הביטוי רשום, נחלקו רש"י ותוספות:

רש"י מפרש:

כרשום – חביותיהם של חרס היו, וגפין אותם במגופת חרס, ושורקין טיט סביב לדבק המגופה שלא ילא ריח היין, וזימי שבט או ניסן שמוכרין בעלי בחיס חביות לחנווני כעשק או כחמש עשרה יחד, נוטלין מגופותיהם וטועמין את היין, וחוזר וסותמו וטח בו טיט סביב המגופה, והוא קרוי רשום, ונושאן החנווני לביתו, ומתניתין בחבית רשומה – והיינו סימן, שיש רשומין ויש שנושאין אותה פתוחה למוכרה מיד.

כלומר, מדברי רש"י עולה שעצם העובדה שהחבית חתומה וסגורה בטיט, זה כבר נחשב סימן, וזאת משום שהרבה מהמוכרים לא חותמים את החביות שלהם, היות ובדרך השיווק הם נותנים למוכרים לטעום, ולא שווה להם לסגור כל פעם. על כן לפי רש"י הברייתא עוסקת בחביות שאינם חתומות, ולכן אין להם סימן, ואילו המשנה עוסקת בחביות חתומות וזה נחשב כסימן.

אמנם, יש להבחין שבדברי רש"י טמון חידוש עצום!!!

שהרי למרות שלא כולם חותמים את היין, לא מדובר בסימן ייחודי, אלא בעצם העובדה שהחבית סגורה, וזהו חידוש לומר שעצם זה שהחבית סגורה, זה כבר נחשב סימן.

אכן, תוספות לא הסכימו לקבל פירוש זה, ולכן הציעו פירושו חלופי, וזה לשון תוספות:
כרשום – שכל בעל הבית עושה רשימתו משונה משל חבירו והוי סימן צרייתא בלא רשימה.

כלומר, לפי תוספות, הסימן אינו בעצם העובדה שחבית חתומה, אלא ברישום המיוחדת והחותמת שכל יין או בעל בית בד מותיר בחביות שלו. לפי דבריהם הברייתא עוסקת במקרה שאין רישום ייחודי שכזה ולכן אין סימן, ואילו המשנה עוסקת במקרה שיש רישום כזה, ולכן יש סימן.

אכן, פירוש זה של תוספות הגיוני הרבה יותר, משום שמדובר בסימן ייחודי הרבה יותר, אך כפי שנראה, פירוש זה נתקל במספר קשים בהמשך מהלך הגמרא:

לשון הגמרא:

מכלל דברייתא – בפתוח, אי בפתוח – אבידה מדעת היא!

הגמרא שואלת על תירוץ הגמרא, שיוצא שהברייתא עוסקת בחבית שהיא פתוחה לחלוטין. לפי זה, כלל לא ברור, מדוע בכלל צריכים לומר שאין לחבית זו סימן, הרי בלאו הכי – אם אדם השאיר חבית יין פתוחה ברשות הרבים, ודאי שהוא איבד אותה מדעת, שהרי כל המזיקים יכולים להכנס ליין. ולכן גם אם היה לה סימן – לא היה שום צורך להחזרה לבעליה.

רב אושעיא עונה על כך שהברייתא לא מדוברת בחבית פתוחה, אלא בחבית שיש עליה סוגר, רק שאינו דבוק בה [בלשון הגמרא – במציף].

וזה לשון הגמרא:

אמר רב הושעיא: במציף.

אמנם אביי טוען שניתן להבין שגם המשנה וגם הברייתא עוסקים בחביות רשומות, ואף על פי כן – יש הבדל בדין בינם, וכך דבריו:

אביי אמר: אפילו תימא אידי ואידי ברשום, ולא קשיא: כאן – קודם שנפתחו האוצרות, כאן – לאחר שנפתחו האוצרות.

בשביל להבין את דברי אביי, צריך לחזור ל2 הפירושים שראינו לעיל בפירוש הביטוי- 'רשום', לפי רש"י, רשום פירושו הוא עצם העובדה שחבית סגורה.

המאירי מסביר לפי שיטת רש"י את ההבדל בין זמן פתיחת האוצרות לזמן אחר, וזה לשונו:

רשומה רצונו לומר בטיט חדש, הואיל ואין דרך חביות ברשום עד שיתפתחו האוצרות מחזירה ברשום זה וכן אם מצאה מגופה בלא טיט

כלומר, לפי רש"י – מסביר אביי, שהסימן שהחבית סגורה טוב, כל עוד לא כולם מוכרים את סחורת, אך כאשר כבר כולם מוכרים את הסחורות, אז כולם סוגרים את החביות, וממילא אין שום סימן בסגירת החבית.

הסבר זה מסתדר לפי הסבר רש"י הטוען שעצם סגירת החבית – נחשב סימן. אבל לפי תוספות הסוברים שהסימן הוא בחותמת מיוחדת, לכאורה לא ברור, מדוע זה משנה שכולם סוגרים את החביות – הרי עדיין לכל אחד יש סימן מיוחד משלו!!

תוספות מרגישים בקושי זה, וכך הם עונים:
**אפילו קאָס לאַ הוי סימן אחר שנפתחו האולרות שבעל הבית אחד מוכר להרבה חנונים וכולם
 קאָמיס צענין אחד ופרש"י אינו נראה.**

כלומר, תוספות מסבירים, שברגע שהמוצר של היינן- משווק בחנויות. אז כבר כולם יודעים לזהות את
 חתימתו, וממילא אין כלל סימן באמירת אותו סימן זיהוי, ורק קודם השיווק- יש משמעות לסימן של כל יינן
 ויינן.

לקראת סיום, נעיין בלשון הרמב"ם, ונראה אם פירש את הגמרא כדברי רש"י או כדברי תוספות:
 וזה לשון הרמב"ם (הלכות גזלה ואבדה פרק טו הלכה ט):

**כדי יין וכדי שמן חייב להכריז שכל אלו יש להם סימנין מובהקין ואם נפתחו האוצרות של יין ושל
 שמן הרי אלו שלו, ואף על פי שהם רשומין, שכל הכדין כך הן רשומות ונמצאו אלו הכדין ככרות
 הנחתום שיש צורה אחת לכולן ומשקל אחד לכולם**

כלומר, מלשון הרמב"ם נראה שהוא פירש כדברי רש"י משום שכתב- "ואף על פי שהן רשומין- שכל הכדין כך
 הם רשומות". כלומר עולה מדבריו שהוא הבין שהסימן הוא עצם החתימה, ולא שיש סימן ייחודי לכל יינן
 בפני עצמו.

לסיום נקנח בסיפור שמביאה הגמרא, שבו אביי הורה למעשה על פי תירוצו, שבשעה שכבר פותחים את
 האוצרות, אין סימן לחבית, וזאת על אף שהיא רשומה.
 וכך נאמר בגמרא:

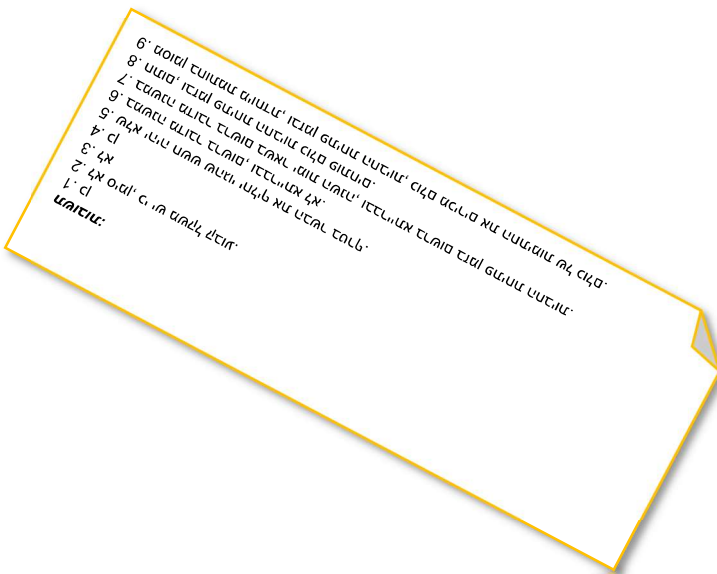
**כי הא דרב יעקב בר אבא אשכח חביתא דחמרא לאהר שנתתו האוצרות, אתא לקמיה
 דאביי, אמר ליה: זיל שקול לנפשך.**

לסיכום:

- ☞ הגמרא מסיקה שאכן משקל יכול להוות סימן בחתיכות בשר, אך במקרה של המשנה מדובר שיש משקל קבוע.
- ☞ הגמרא מסיקה שסוג החתיכה (כלומר החלק בבשר) אינו נחשב סימן, ורק צורת החיתוך יכולה להיחשב כסימן.
- ⊠ הגמרא מקשה מדוע במשנה נאמר שיש סימן לכדי יין, בעוד בבירייתא רואים שאין סימן לחביות יין.
- ⊠ **רב זירא עונה** שהברייתא מדברת כשהחבית לא רשומה ולכן אין סימן והמשנה מדברת במקרה שהיא רשומה ולכן יש סימן.
- ⊠ **ואילו אביי עונה** שבשני המקרים מדובר שהחביות רשומות, אלא שהברייתא מדברת בשעת פתיחת האוצרות שהרישום כבר לא נחשב סימן.
- ☐ **לדעת רש"י-** הרישום הוא עצם העובדה שהחבית חתומה, והוא לא סימן בשעה שכולם מוכרים, שאז כולם סוגרים.
- ☐ **לדעת תוספות-** הרישום הוא הסימון המיוחד, שכל יינן עושה בחבית שלו, והסיבה שבשעה שכולם רושמים, הוא לא נחשב סימן. זה כי כולם כבר מכירים את הסימנים של כולם.

בדקו את עצמכם:

1. האם עקרונית משקל נחשב סימן טוב?
2. מה הדין של משקל בחתיכות בשר ומדוע?
3. האם סוג החתיכה יכולה להיחשב כסימן?
4. האם צורת החיתוך יכולה להחשב כסימן?
5. מדוע רבה בר רב הונא חתך את הבשר שלו בצורה מיוחדת?
6. לפי רב זביד מדוע במשנה נאמר שיש סימן לחביות יין, ובברייתא נאמר שאין סימן?
7. לפי אביי- מדוע במשנה נאמר שיש סימן לחביות יין, ובברייתא נאמר שאין סימן?
8. מה הפירוש של רש"י למילה רשום, ומדוע יש הבדל בזה בזמן פתיחת החביות?
9. מה הפירוש של תוספות למילה רשום, ומדוע יש הבדל בזה בזמן פתיחת החביות?

פרק חמישי- טביעות עין

מהי הדרך הטובה לזהות חפץ- או אדם?

חלק א- פשט הגמרא

במשנה מופיעה דעתו של ר' שמעון בן אלעזר שאין מכריזים על כלי אנפוריא. רש"י בהמשך מסביר, שהמושג אנפוריא, מורכב בנוטריקון' מן המילים- 'אין פה ראייה'. הגמרא מיד שואלת- במה מדובר, וזה לשון הגמרא:

מאי אנפוריא?

הגמרא מביאה את תשובתו של רב יהודה בשם שמואל:

אמר רב יהודה אמר שמואל: כלים חדשים שלא שבעתן העין.

כלומר, מדובר בכלים חדשים שהמאבד עוד לא מכירם מספיק [לא שבעתן עין] בשביל שיוכל לזהות אותם. על כך שואלת הגמרא מיד:

היכי דמי?

כלומר, באיזו מציאות מדובר, וממשיכה הגמרא לפרט את שאלתה:

אי אית בהו סימן – כי לא שבעתן העין מאי הוי?

אי דלית בהו סימן – כי שבעתן העין מאי הוי?

הגמרא שואלת כך: אם יש סימן בחפץ, אז גם אם הוא חדש, יוכל המאבד לזהות אותו לפי סימן, שהרי הגיוני מאוד שהוא יזכור סימן זה או אחר, ואם אין בחפץ סימן, אז גם אם המאבד מכיר את החפץ היטב, כיצד הוא יוכל להוכיח שהחפץ שלו. כלומר, בעצם למעשה לא מובן מדוע כלים חדשים יהיו שונים מכל כלים אחרים שאם יש סימן- חייב להכריז, ואם אין סימן- לא חייב להכריז. על כך עונה הגמרא:

לעולם דלית בהו סימן, נפקא מינה לאהרורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. שבעתן העין – קים ליה בגוייהו, ומהדרין ליה. כי לא שבעתן העין – לא קים ליה בגוייהו, ולא מהדרין ליה.

כאן מטילה הגמרא 'פצצה'. אם עד היום ידענו שהדרך היחידה להשיב אבידה, היא- כאשר הבעלים מביא סימן שהחפץ שלו. כאן מחדשת הגמרא, שיש אפשרות להחזיר חפץ לבעליו ללא כל סימן, אלא רק על פי העובדה שהמאבד מזהה ב'טביעות עין' שהחפץ שלו. אמנם דין זה מוגבל רק למציאות שהמאבד הוא תלמיד חכם. כלומר, רק לתלמיד חכם ניתן להחזיר ללא כל סימן, ודי בכך שהוא מזהה שהחפץ שלו.

בשיעור התמקדנו ב3 נקודות שיש להתייחס אליהם ביחד לגמרתנו:

- מהי דרך הטובה ביותר לזהות חפץ או אדם- טביעות עין או סימן?
- מדוע תלמיד חכם זכאי ל'פריבילגיה' הזו שיחזירו לו את החפץ ללא כל סימן?
- אם ניתן להכריז חפץ לתלמיד חכם ללא כל סימן- מדוע נאמר במשנה שחפץ ללא סימן- לא צריך הכרזה, וניתן לקחת אותו?

ראשית נתמקד בנקודה הראשונה:

חלק ב- מהי הדרך הטובה ביותר לזהות חפץ או אדם- סימן או טביעות עין?

בשיעור למדנו את הגמרא בחולין (צה:- צו). שעסקה בזיהוי חפצים לעניין איסורים.

שם מספרת הגמרא מספר סיפורים:

 לרב חייא בר אבין אבד מעי הבהמה בין החביות, ואחר כך מצאו. **רב הונא התיר לו על סמך ההיכרות שלו עם הבשר, ולא חשש לחילוף הבשר.**

 רבי חנינא חוזאה איבד את גב הבשר **ושם התיר לו ר' חנינא על בסיס אותו היתר.**

 רב נתן בר אב"י איבד פקעת צמר צבוע תכלת, ומצאה אחר כך וחשש שמא אינה תכלת טובה אלא מקלא אילן שלא כשר לציצית. **אף כאן התיר לו רב חסדא על בסיס אותו היתר**

המאחד בין הסיפורים הללו, שהותר לאדם לסמוך על טביעות העין שלו ולזהות שמדובר באותו החפץ שהיה שלו, גם אם עומד על הפרק האפשרות שבמידה והוא טועה, הוא יוכל דבר איסור, או ילבש בגד האסור בלבישה.

הגמרא ממשיכה ומביאה את דבריו החשובים של רבא:

אמר רבא: מרישא הוה אמינא – סימנא עדיף מטביעות עינא, דהא מהדרין אבידתא בסימנא, ולא מהדרין בטביעות עינא, השתא דשמעתינהו להני שמעתתא, אמינא: טביעות עינא עדיפא, דאי לא תימא הכי, היאך סומא מותר באשתו? ובני אדם איך מותרין בנשותיהן בלילה? אלא – בטביעות עינא דקלא, הכא נמי – בטביעות עינא.

רבא, מעמיד אותנו בעצם על העובדה, שדווקא הדרך הטובה ביותר לזהות חפץ או אדם, אינה נטועה בזיהוי סימן ספיצפי זה או אחר, אלא בהיכרות של המכלול של אותו חפץ או אדם. גם אם אין בידך להצביע על סימן ספיצפי שעל פיו אתה מכריע שמדובר בחפץ שלך. בשיעור המחשנו זאת, שגם כאשר אנו מזהים את האדם שעומד מולנו, קשה לנו לומר על סמך אילו נתונים קבענו שמדובר באותה אדם. אלא מדובר במכלול.

רבא מוכיח את טענתו שטביעות העין טובה יותר מסימן, שהרי על פי טביעות קול, מותר לאדם עיוור לחיות עם אשתו, למרות שאין לו שום סימן ספיצפי להוכיח שמדובר באשתו. בהמשך מביא הגמרא את דברי רב יצחק בנו של רב משרשיא שמחזק את הטענה, ואומר שאם יבואו עדים ויאמרו שאדם שיש לו סימן כזה או אחר רצח אדם, זה לא יהיה מספק בשביל לגזור את דינו. אך אם הוא יאמר אני יודע שפלוגי הרג, למרות שלא ייתן שום סימן מזהה- זה יספק בשביל להוציאו להורג.

כעת נעבור לנקודה השניה:

חלק ג- מדוע לתלמיד חכם מאמינים ללא סימנים ולאדם רגיל לא מאמינים

הרשב"א בחולין מסביר מה הייתה מחשבתו בתחילה של רבא ביחס בין סימנים לטביעות עין, ומה הייתה מסקנתו לבסוף.

כך מסביר הרשב"א את דעתו של רבא בתחילה:

והא דמהדרין לצורבא מרבנן בטביעות עינא כדאיתא התם באלו מציאות (כ"ג ב')

הוה ס"ד משום דצורבא מדרבנן פקיע טפי ומידק דייק בכל מילי טפי משאר אינשי דעלמא

הרשב"א מבאר כי בתחילה סבר רבא שסימן טוב יותר מסימנים, והסיבה שלח"ח אנו נותנים את האבדה גם ללא סימנים, היא בגלל שרק הוא מספיק חד ובקי להבחין בחפץ למרות שאין בו סימן.

כעת מסביר הרשב"א, מה מסקנתו של רבא לבסוף:

השתא דשמיעת להני שמעתא אמינא דטביעות עינא דכולהו אינשי עדיף טפי מסימנין.

והא דלא מהדרין אבדתא בטביעות עינא אלא לצורבא מרבנן משום דחיישין לרמאי דילמא משקר.

הרשב"א מבאר שמסקנתו של רבא היא, שדווקא הזיהוי על פי טביעות עין- כלומר מבט כללי, הוא זיהוי שעדיף על סימנים, ובאמת עקרונית וודאי שנכון היה להחזיר על פי זה את החפץ לבעליו. אלא שבאבדה שיש חשש שהאדם ישקר, ויאמר שהוא מזהה ולא יאמר את האמת. לכן נכון להחזיר רק לתלמיד חכם.

אמנם מסקנתו של רבא, מעוררת קצת תמיהה, וכפי שמנסח זאת הרב חיים עוזר גרודזינסקי בספרו- 'אחיעזר':

הא לא מצינו בכל התורה כולה חילוק בנאמנות בין תלמיד חכם לעם הארץ?

כלומר- ממתי ראינו שתלמיד חכם מקבל נאמנות בענייני ממון יותר מאדם רגיל. בשיעור ניסינו לענות על כך, על פי דבריו של הרשב"א שמסביר שגם תלמיד חכם לא נאמן בחפץ חדש, מפני שאז גם תלמיד חכם אמור לחשוב שהוא מזהה אך הוא לא באמת מזהה, ורצינו להרחיב ולומר, שגם ביחס לחפץ שאינו חדש. כאשר אין סימן ספיצפי, אדם עלול לשכנע את עצמו שהוא מזהה, למרות שהוא לא בטוח. כלומר לא מדובר במציאות שאנו חוששים שהאדם ממש ישקר, אלא רק ישכנע את עצמו שהוא בטוח שזה החפץ שלו למרות שהוא לא בטוח. בלשון הפוסקים, זה נקרא, אומר 'בדדמי'. כלומר שרק נדמה לו. בעניין זה הגיוני לומר שתלמיד חכם ידייק יותר, ולא יעז לומר שהחפץ שלו עד שהוא בטוח במאת האחוזים.

אמנם בשיעור ציינו שיש פוסקים ובינם ר' צדוק הכהן מלובלין בספר השו"ת שלו 'תפארת צבי' שסוברים כמו מה שהציג הרשב"א בהתחלה, שהסיבה שנותנים לתלמיד חכם חפץ על פי סימנים, היא כי הוא באמת יודע להבחין בדקויות ולזהות טוב יותר.

חלק ד- אם ניתן להחזיר חפץ לת"ח ללא סימן- מדוע הרי אלו שלו

הרמב"ן שואל שאלה מתבקשת:

קשה לי

אי כל דבר ששבעתו העין חייב להכריז משום צורבא מרבנן היכי קתני רישא אלו מציאות שלו? ליכריז דילמא איכא צורבא מרבנן דליהדריה ניהליה בטביעות עינא!!

הרמב"ן שואל, אם באמת ניתן להכריז חפץ לתלמיד חכם, גם כשאין סימן בחפץ, מדוע נאמר במשנה שאם מצא חפץ ללא סימן, שהוא יכול לקחת אותו, והרי יתכן שהוא של תלמיד חכם, וממילא חייב להכריז עליו?

הרמב"ן עונה על כך 2 תשובות:

תשובת הרמב"ן הראשונה- הבדל בין כלים לשאר דברים

לשון הרמב"ן:

ואיכא למימר דכל הני דמתני לאו כלים ניהו ולית בהו טביעות עינא מסתמא
כלומר, תשובה הראשונה היא שרק כלים ניתנים לזיהוי ללא סימנים, אבל בשר וכריכות ושאר דברים המצויים במשנה, אינם ניתנים לזיהוי ללא סימן.
לפי זה יוצא שבאמת כל כלי חייב הכרזה אף אם אין לו סימן!!

תשובת הרמב"ן שניה- צריך להכריז רק במקום שתלמידי חכמים מצויים

אמנם, הרמב"ן מביא תשובה נוספת:

ומשמע נמי דלא חיישינן לצורבא מרבנן אלא היכא דאשתכח באתרא דשכיחי רבנן כגון בשוקא
דרבנן כדלקמן, אבל היכא שנמצאת במקום אחר לא חיישינן לצורבא מרבנן, וכל שכן באתרא
דליכא רבנן דליכא למיחש.

לפי התירוץ השני- לא בכל מקום יש לחוש שקיים תלמיד חכם, אלא רק במקום שהם מצויים. לכן במקום שאינם מצויים, אין צורך להכריז גם אם מדובר בכלים שאבדו, וכשהם מצויים, אז יש צורך להכריז.

תשובת הראב"ד- הכרזה על אבדה ללא סימנים היא רק בבתי מדרשות

הראב"ד עונה על שאלה זו באופן נוסף, וכך מביא הרמב"ן בשמו:

וראיתי להראב"ד ז"ל שכתב:

נראה לי שזו ההכרזה אינה כשאר ההכרזות שאינה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי
רבנן, ולפי דבריו איכא למימר מאי הרי אלו שלו דקתני מתני', בתר דאכריז בבתי מדרשות קאמר
דכיון דאכריז שלשה ימים או יותר בבתי מדרשות שוב אין חוששין לצורבא מרבנן.

כלומר, על פי הראב"ד ניתן לומר שהמשנה שאמרה שחפץ ללא סימן אינו דורש הכרזה, הכוונה שאינו דורש הכרזה רגילה, אך יכתן שבאמת צריך להכריז עליו במשך 3 ימים במקומות של תלמידי חכמים, כמו בבתי מדרש, ואם לא נמצא המאבד, אז יש להניח שהחפץ לא אבד לתלמיד חכם, ויכול לקחת את החפץ לעצמו.

לסיכום:

- הגמרא דנה בדעת ר' שמעון בן אלעזר הסובר שאין להחזיר כלי אנפוריא, ומבאר שמדובר בחפץ ללא סימן וחדש, שאז אין להשיב לתלמיד חכם על פי טביעות עין, למרות שבחפצים רגילים, אנו משיבים לתלמיד חכם אף ללא סימן, על פי טביעות עין.
- בגמרא בחולין ראינו שטביעות עין היא דרך טובה יותר לזוהות חפץ מאשר סימן, וזאת בניגוד למה שסבר רבא בתחילה שסימן זה זיהוי טוב יותר
- הרשב"א מסביר שבתחילה סבר רבא שסימן הוא דרך זיהוי טובה יותר, וטביעות עין טובה רק לתלמידי חכמים שהם חדי אבחנה, אך למסקנה הביין רבא שדווקא טביעות עין היא דרך זיהוי טובה, אלא שלא ניתן לסמוך על כל אדם שיאמר את האמת, אלא רק על תלמיד חכם.
- הבאנו את השאלה- ממתני תלמיד חכם נאמן יותר מאדם רגיל? וענינו שלא מדובר בחשש שקר רגיל, אלא רק באפשרות שהאדם ישכנע את עצמו שהוא מזהה, למרות שבאמת הוא לא מזהה, וחשש זה שייך דווקא לאדם רגיל ולא לתלמיד חכם.
- ציינו שלדעת ר' צדוק מלובלין, דווקא הסיבה שנותנים לתלמיד חכם חפץ על פי טביעות עין- היא כי הוא חד ומזהה טוב יותר
- שאלנו לפי זה- יוצא שגם חפץ ללא סימן דורש הכרזה. ענינו:

1. יתכן שזה רק בכלים.

2. זה רק במקום שמצויים תלמידי חכמים.

3. ההכרזה היא רק למספר ימים, ובבתי מדרש, ואחר כך יכול המוצא לקחת את החפץ לעצמו

בדקו את עצמכם:

1. מה הנוטריקון של המילה אנפוריא?
2. מה קשה לגמרא בתחילה להבין שעל כלים חדשים-אין חובת הכרזה?
3. מה עונה על כך הגמרא?
4. לפי מסקנת הגמרא בחולין, איזו דרך זיהוי טובה יותר- סימן או טביעות עין?
5. מהן 2 האפשרויות להבין מדוע דווקא תלמיד חכם מקבל חפץ על פי טביעות עין?
6. מה ענינו על השאלה שבדרך כלל אין לתלמיד חכם נאמנות יותר מאדם רגיל?
7. מהם שלושת התשובות לשאלה- אם מחזירים חפץ לת"ח ללא סימנים, מדוע נאמר במשנה שלחפצים ללא סימן אין חובת הכרזה?

